

[TRANSFER 4: Editorial address]

L'exili, la literatura i la traducció

“Em veig obligat a fugir de tot el que estimo i tinc tanta ràbia i tanta pena que ploro amb els ulls ben secs i no em doldria gens morir-me. El Pirineu és ara l'esvoranc del gran esquinç que desfà Catalunya i amb ella la nostra vida”: és la veu de Pere Calders narrant el pas de la frontera camí de França i de l'exili, ara fa setanta anys, arran de la derrota de la República al final de la guerra civil espanyola. Com ell, barrejats amb el prop de mig milió de persones que van fugir de l'ocupació feixista, centenars d'escriptors, intel·lectuals i artistes van ser projectats a Europa i a Amèrica.

Diversos escriptors catalans entroncaren amb altres literatures europees en tant que testimonis de la violència. Les jornades celebrades el febrer del 2009 a la universitat de Nanterre han analitzat la primera violència a què se'ls va sotmetre: els camps d'internament francesos d'Argelès, St. Cyprien, Barcarès, Agde, Le Vernet, Collioure... on la majoria foren reclosos tot just després de passar la frontera. Agustí Bartra, Lluís Ferran de Pol, Xavier Benguerel, Pere Vives i altres configuren una literatura intensa i diversa en els seus enfocaments, que tanmateix no ha aconseguit encara formar part de l'imaginari col·lectiu europeu.

Molts marxaren a Amèrica, però els que van romandre a Europa van ser llançats directament al cor de la guerra europea. El passat juny del 2008, a Berlín, Enzo Traverso, Jean Bollack i diversos especialistes d'arreu d'Europa van reflexionar, en l'estela del pensament de Walter Benjamin, sobre les literatures testimonials d'autors com Varlam Xalàmov, Alexander Soljenitsyn, Robert Antelme, Paul Celan, Primo Levi o Joaquim Amat-Piniella. Aquest darrer sofrí el destí de tants republicans espanyols: el camp de Mauthausen, que pren cos de manera estremidora en la seva novel·la *K.L. Reich*.

L'èxode republicà del 1939 va ser tràgic, i ho va ser per un temps que els fugitius no podien imaginar que seria tan i tan llarg. Cartes, dietaris, narracions escrites en aquells

anys permeten constatar l'astorament, el desencís, la pèrdua d'esperança que significà per a la diàspora catalana que els aliats, un cop derrotats Hitler i Mussolini, un cop vençut el Japó, no s'enfrontessin al règim feixista del general Franco, sinó que hi pactessin. Per als catalans, la repressió feixista es doblà d'una duríssima repressió cultural, amb la prohibició de la llengua catalana i la clandestinitat de la literatura que s'hi expressava. Paradoxalment, aquest intent d'anorreament cultural de Catalunya provocà en la literatura de l'exili –escrita doncs en una llengua d'incertíssim futur– un moment d'esplendor. L'exposició *Literatures de l'exili*, partint de Barcelona, ha pogut ser visitada a Buenos Aires, Santiago de Xile, Ciutat de Mèxic i ha tornat a Barcelona per Sant Jordi 2009. I ha quallat en una obra única, *El dia revolt: un extraordinari mosaic literari* elaborat per Julià Guillamon a partir de testimonis de la diàspora catalana –els escriptors i els seus descendents europeus i americans– i que fa possible que la societat catalana es giri, més de trenta anys després de la mort del dictador, per mirar la seva ombra escampada pel món. La literatura ha permès cartografiar els territoris d'un llarguíssim exili tal com descobriran els que visitin el portal de literatura catalana *Lletra* i viatgin de la mà de la literatura, en un recorregut per Europa i les Amèriques facilitat per GoogleEarth (www.topobiografies.cat).

Amb aquest quart número de *Transfer*, els lectors reben també la notícia de la presència de la revista a internet. Al nou web de *Transfer* (<http://transfer.llull.cat>) hi trobaran els articles dels quatre números publicats fins ara, així com les seves versions originals en català i els enllaços a les revistes de cultura i pensament que els van publicar inicialment. Presentant els autors d'assajos vinculats als debats contemporanis, *Transfer* vol fer-hi present la riquesa de les aportacions catalanes. Ho fem perquè creiem amb fermesa que, tot i que actualment molts d'aquests debats són en llengua anglesa, aquesta realitat ha d'anar acompanyada d'un esforç immens de traducció per tal que no sigui una llengua d'exclusió sinó d'hospitalitat envers les veus d'altres cultures.

Un esforç de traducció que té un interessant retorn en les lletres catalanes. La magnífica recepció a França de la traducció d'*Incerta glòria*, de Joan Sales (vegeu *Transfer* 3) ha estat motiu d'una nova valoració de la novel·la a Catalunya, tal com ho han mostrat les jornades celebrades a Barcelona el gener d'enguany. Les traduccions i la lectura dels clàssics catalans en d'altres cultures ens fa adonar que el cànon literari es construeix de manera dialògica. Com ho subratllà Olivier Mongin, director de la revista *Esprit*, el dia

de la presentació del llibre a París, “Novel·la important de la guerra d’Espanya, *Incerta glòria* és també una de les novel·les del segle europeu que xoquen frontalment amb els «crims del segle XX» i amb els trastorns que aquests han causat als cossos i als esperits. Al costat de (o més aviat amb) Soljenitsyn i Primo Levi, cal llegir Sales.”

Carles Torner